

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ОРГАН „ДЕТИЊСКЕ ЧИТАОНИЦЕ И ГОРСКОГ ВЈЕНЦА“

Свеска I	Налази крајем сваког мјесеца у свескама од 2 таблица које се издају Цијена је листу на Прву Ручу 4 круна, а на иностранство 6 круна — на годињу. — Гласило, писма, чланци и новине у штампу, кака слажу Уредаштва; а претплату Администрација „Књижевног Листа“ на Цетињу. — Гласило се не продаје.	Година II

Прорицање на мачу

Сједни једном с пријатељима послије вечере, акако се међу нама разговор о народним преданима, и том се приликом подила ријеч о старијем обичајима, као што је: најбоље мачије, прелазење преко огња и т. д. Док ће један од присутнијех запитати: да ли је који кад што чујао о прорицању на мачу. Одговорисмо му једногласно да нисмо. Тад он настави, да нам прича у чему се састоји то „прорицање на мачу.“ — По његовим ријечима „прорицање на мачу“ вршило се онда ако би се кака крађа или што слично десило, па се није кривац могао ухватити; кад није било свједока и кад суд у осудица докна није ништа могао пронаћи.

У овој кући, одакле је ствар настала вршило се то „прорицање на мачу.“ Потребно је било, на прво мјесто, виша троје ђеце од добријех и поштењих родитеља, а да нијесу старија од 12 и млађа од 11 година — по могућству да су сва троје рођена једног мјесеца; да је међу њима једна дјевојкаца. Осим тога не смије проћи више од 40 дана од ово доба од кад је покрађа или што друго учињено, па до дана кад

се има чинити „прорицање на мачу.“ Прорицање се вршило на првијем младог мјесеца.

У очи дана прорицања нају се поменута дјеца и наручи се њиховијем родитељима да их скупљу и обуку у чисто хаљине. Сјутра дан, рано прије зоре, пођу дјеца и означеном мјесту несмијући успут ништа говорити. Кад дођу на означено мјесто окупају се омет и ту им се прочита молитва, огрну се прилијем огртачима, а на главу метну првене фесије; па себи ништа немају осим огртача — пантерца и фесија. Док се они спремају већ је донесена каца пуна воде са извора, а мора бити захваћена прије сучева наласка. На њу се метне мач чист и свијетло, да се у њега може огледати. За случај, који бемо на ниже испричати узет је мач „Вуколац“ на Спича. Као што се види, сваки мач није за тај посао. На мачу мора бити испењено слово Соломоново. Све је то с кацом најпоштењо на прагу оне зграде, одакле је ствар украдена. Осим поменути дјеце прорицању не може присуствовати нико изванмајући једног или више свепшеника, који врше неки обред те метну три налоња нише дјетијих глава и на налоњама три иконе. Дјеца клењу и потпуно придубљена једно у друго наслоне се, па нетрежице гледају у мач око ове-

били народне свијести још бачена испра
вјере, која је готова да се запамти пре
свакога покрета, који дера чојскоу душу.
Тужно је и жалостно само гледати, како
бесвјесни људи злоупотребљају том си-
лом вјере, те је експлоативну у корист сво-
јих личних интереса. Зато све величност
наја виљан пред нама јавља славног
руског молитвеника, који је, тудећи се
посебно на срећу својих ближњих, пока-
зав неоспорнијем фактима, колико се чудесна
сила садржи у искреној молитви, која одје-
кује у некривој, вјерујућој души! Завога,
тако молитва надра је не само излечење
тијела, но и покретач гора.^{*)}

С руски Ж. Драговић

^{*)} Вјерјак је свјести, да најчешће сељак
вјере и молитве почину излечити и у Дал Лавроне.
Постоје још тако неки свјетовници, у којима ле-
чеће не само лавроне страданима, но и издржа-
вали молитвеним раскопима код болесних, а
такоже неким долази се до таквих резултата, да ко-
јих се доња не може само медицинском науком. Ваља
Левина, Die Macht des Gebets im Besonderen Be-
ziehungs auf Krankheiten, Berlin 1887 г. (Дал и в.
Сила молитве, особито до вјерске излечења болесних)

— 308 —

Народно благо

Бојеви у Палнаму

27 новембра и 27 децембра 1879 г.^{*)}

(пјесма је Оскар Абдалага из Гусина, израђена
из Кула).

Саставио Н. А. Ровњиков.

Све у име да Бога молимо,
А за вдржање цар-Отмановића:
Уздасе му, Боже, паренину,
И гавију пашу гусинају,
Што му вешар и крајине чува;
Гласе дана, вешар по шумана,
Сад велико, да преску бројимо
Од нитине у нашу земљу.

Први бој.

Уранила сила од Гусина,
Силе паша на орку своје,
Праје воре и сабаха река,
Нешто спават немо не давало,
Па он вика у мушке понаво:
„Јесте ли жени уравили слуге?
Огав насту изложило жину,
А вандили муше виђелите,

^{*)} Обрађена све стихове долази послије на.

А повели варахли одају,
А влатно ми намјестили шмаље,
У бураме ставили јастуко?^{2*}
Но му мушки од одаје вичу:

„Али-пашо, драга господару!
Ми смо теби рано подражали,
Огав насту изложило жину,
А вандили муше виђелите,

А пожели варахли одају,
А влатно ти намјестили шмаље,
У бураме ставили јастуко?^{2*}
Тадар паша скочи на носаве,
Ево дође у мушке понаво,
Силам даде, нас одају преску.

Агарли му коју навалише,
И у чебук духан навалише,
Често сахат гледа урешаво,
Је ли му вават доша од сабаха,
Да он влатно турскога вавано,
Кад му вават од сабаха дође,
„Јахаллах!“ — рече, на ногу скочио

И уз руску преску русаво:
Турске вават на себ удариво.
Ево влатно ваватли сабаха
И два добра прелазе сабаха.
Драгон Боту даду ученио,
Па о ваваче, сјаде на шалвету. —
Клице вават са кра Шаровара,
Са Маслаћа са паша Гусина,
Ево клице, у Гусине ваво
И довалио око — Ал-пашу:

„Ал' не чујем, ал', шапо, не хајем,
Али, пашо ми хабера вавам,
О, који се једи направише!...
У Берлину, лавронево грозу,
Ту се одом окупило краља,
Силам краља од одаје вавало,
Међу нама вават Нипола дође
Те захрани вават и Гусина

И робину у Дечане преску,
И широку земљу Дукађина,
Гавалману вешар — Ђиковицу,
До Придрони и Шарони вавалине:

„То је српско стачество старо,
То је црвено Душманово вавало!^{2*}
Краља доше, Пашо не питаше,
И оскога направише краља,
Да му вават на Придрон вавало,
На теб воре пригорени вавало,
Подигао своју државину,
Гору Црну и седмор Брдо

И сву рају, што се одметнуло,
На судатам пушку обрадо!^{2*}
Бре! кад ваву пашу гусинају,
Чебук баш, а на ногу скочи,
Нит куадуре, ни постоло трожи:
Па се вават кули уз бојне,

И два добра прелазе сабаха.
Драгон Боту даду ученио,
Па о ваваче, сјаде на шалвету. —
Клице вават са кра Шаровара,
Са Маслаћа са паша Гусина,
Ево клице, у Гусине ваво
И довалио око — Ал-пашу:

„Ал' не чујем, ал', шапо, не хајем,
Али, пашо ми хабера вавам,
О, који се једи направише!...
У Берлину, лавронево грозу,
Ту се одом окупило краља,
Силам краља од одаје вавало,
Међу нама вават Нипола дође
Те захрани вават и Гусина

И робину у Дечане преску,
И широку земљу Дукађина,
Гавалману вешар — Ђиковицу,
До Придрони и Шарони вавалине:

„То је српско стачество старо,
То је црвено Душманово вавало!^{2*}
Краља доше, Пашо не питаше,
И оскога направише краља,
Да му вават на Придрон вавало,
На теб воре пригорени вавало,
Подигао своју државину,
Гору Црну и седмор Брдо

И сву рају, што се одметнуло,
На судатам пушку обрадо!^{2*}
Бре! кад ваву пашу гусинају,
Чебук баш, а на ногу скочи,
Нит куадуре, ни постоло трожи:
Па се вават кули уз бојне,

Те је овакв иди учинио:		И пак дође Хусови бог стара.*	
„Фала теби, ко сестри од мајке,	75	У мајџијех писмених нама,	
Тек не фала Беранин краљима!		Доведоше немиле гласаре,	
Док је моја на два рама гласа,		Доведоше на варак одју,	135
Не дам Палау, а не дам Гуску!		Све седнуле и кину пошине,	
Могу стејћи водрат орају,		Све су ага шени и неволе;	
С Књази Виткозом заместити мају	80	Необично пашу погледаше;	
Ниже Палау, а спрема Гуску,		Хо а' је своју твару општемо:	
Поред Јана на Цетиније разво,		Паше плашше објекто брне,	140
Ако мене још Бог поштево,		Хо праше очи накутно.	
Те добијем Књаза на Цетиније,	85	Нико пашу питат не смејаше,	
На њу царо, ни ћесаро питат,		Но га пита Хусови бог стара:	
„Бе њу неку ставити гласку,		„Али пашо, наша старјешино!	
Ако мене туна водебије		Што све ага шени и неволе,	145
— Залајем му Нову вјеру твару —		Те си своју твару општемо?*	
Ваш' му пушке на пуштаи неће,		Када стаде наша бесједати:	
Нек не води на Призрену граду,	90	„Ево јутрос у веровињања,	
Нек му мајда на Призрену мајда.“		Како мене иди дошнала,	
То зборио на се погратно;		Са Малашија, са спрема Гуску,	150
Ево иди на варак одју:		Хо који се јиди направити!	
Од муне га шенија уфитла,		На нас краће присорени Књаже;	
Ево шети тако и ошмо;	95	Па сам јутрос кинту опранио	
Хо се паша одит догоди,		И мало сам Књаза ушрао.	
То не може срца отајрити;		— Није паша кућа Петровића! —	
Па дојати дивит и мајма		Како мене иди дошнала?	155
И хартије — књазе бресезије,		Ми на цара пада не шимо	
Књаз Никола кинту наређује:	100	И од цара идијата неможе;	
„Књаз Никола, присорени крајо!		Цар не даде и ова одак крајо;	
У аду се се швети мажмо,		Сад што ћемо, која браќо драго?*	
А у темне брне упртао,		Е што кинту тридест агилора:	160
Што се тако силно пресадно,	105	„Али пашо, наша старјешино!	
„Бе ти њакат и војана дође,		Што је лето и година дана,	
„Бе муртати пара освојити,		Ми га, пашо, замалат нећемо;	
Те ти турску немљу попустеше,		На велике очи на збојмо,	165
Сад је паша, да на мене дођеш,		На велики шарена гласа.	
Са с пашом свије седан краља	110	Купи војску, дошећ' у Гуску.	
И шенија цара честитота.		Ради Бога и овога свијета,	
Па чујем-ли, присорени шеније!		Поред даша и порад шенија,	
Нат га фала Бору, ни Ушиму,		Рад' шенија града сабијаша,	170
На шенија шехер-Подгорани,		Нећеш ли на атак одржати.*	
На бијелу Сугу, на Шаблаку,	115	Велик паша не шће на чекати;	
Колашину, на крајини гласа,		Но доакти дивит и журећеш	
— Пешу рута до отрошнота суда —		И хартије књазе бресезије.	
Но га фала Палау и Гуску,		Ево прву наређује карту,	175
Паша за тебе на лаберо паша;		А шале је Крстошевићу рашу	
Адо брзо кинта не умачи!*		Маш Авдија, младог барјактару:	
То зборио, кинту запучио,	120	„Маш Авдија, ка' од срца свије!	
Запучио и запечатио,		Јеси а' чуо, је а' ти ко шазо,	
Ево иди младо веровиња,		Ја сам с Књазом сефер отворо,	180
Кинту спрема војводе Милану		Купи војску, трча у Гуску.“	
На судану на Андријевину;	125	Е ту шале, другу наређује,	
Војвода не Књазу на Цетиније,		А шале ју Гашу шитокоме:	
Па да видиш, што се дошноте!		„Али Ибро, шенија гашо!	
Хо, на мајде орајет учинио:		Јеси а' чуо, је а' ти ко шазо,	185
„Брне трчте Палау и Гуску,		Хо а' ме нећаша сила учинила,	
Те од немље окуште гласаре		Гора Црна и седморо Брда;	
И мајџијех седан барјактара,	130	Купи војску, трча у Гуску.“	

Е ту шило, другу парећује, А шило ју Душаћану рану На Мустафу, млада барјактара:	190	А пред нама Мујо барјактаре На лебуљу, коња од војдана, И та сила паде у Гуснице, У Гуснице на росе ливаде. Испадоме аге гусничкије, То ту силу редом разредите; Та се војска рихат учинила, Мало прошло, дуго не трајало, Ево друге пушке изупадише, Заједном Арнаути дуги С гаданоме шекар Ђаковиче; А пред нама Салдбеговићу На тилема коња црнограница, Вас у срцу и жемени плато; Плати му се с обје стране борда, И та сила паде у Гуснице, У Гуснице на росе ливаде. Мало прошло, дуго не трајало, Ево друге пушке изупадише Са вољна Ђина патомога, А пред нама парема гавраја Али Ибро на коња путаља, И та сила Пазву на главицу; Но испад Хусени-бег стари И ту силу редом разредило, Мало прошло, дуго не трајало, Ево друге пушке изупадише Од вољне Нећи поповите, А пред нама Махмутбеговићу, Вас у срцу и у суку плату, На лебуљу, коњу од војдана И та сила Пазву на главицу; Но испад Хусени бег стари, То ту силу редом разредило; То се војска рихат учинила, Мало прошло, дуго не трајало, И од Дрела пушке изупадише, Кад смо ти пука од Турана, Салх-ага су дивје Ругове, Од све овету са Велико гавда, Је ли носећ заметнуо знагу, Ево иде и ћера кулаша, Ево стине Пазву на главицу, Испадоме од војске гавора, Салх-ага на селам стануше, Ево нама на грла бијала:	245 250 255 260 265 270 275 280 285 290 295 300		
„О, Мустафо, ка' од орна ошве! Јеси а' чус, је а' ти не казано, Ја сам с Кијазом сефер учинио; Буши војску, три у Гуснице.“ Е ту шило, другу парећује, А шило је Нећи поповитој Пријатељу Махмутбеговићу:	195	„Кад смо сире у Ђанкову бива, Те појели Махмет-Алишапу, Е вољна од селам краљева, Те си мени бегу тврду дао, Кад ће мени до невоље бити, Да ми дођем на неволу дугу; Буши војску, три у Гуснице?“ Е ту шило, другу парећује, А шило је шекар-Ђаковича Пријатељу Салдбеговићу:	200	„Кад смо сире у Ђанкову бива, Те појели Махмет-Алишапу, Те си мени бегу тврду дао, Кад ће мени бити до невоље, Да ми дођем на неволу дугу; Хо а' сам с Кијазом сефер отворео, Буши војску, три у Гуснице.“ Салх-ага знагу шекат нешто, Хо а' је досе у међен ходмо, А горе је карту научео Од тебета и то нештоко. Салх-ага знаусташе шило:	205
„Салх-ага, парема гаврајо! Деша, Салко, до дивје Ругове, Е Ругову и Дошу, и Горду, Кадри бјера не кој оставиш, Не кој срећу своју изгубиш, Хо ли нама може требовати, Буши војску, три у Гуснице.“ Таман нама кинге растурио, Растурио ниш Штацију дугу, Мало прошло, дуго не трајало, Од Гуснице пушке изупадише, Заједном арнаут дуги, Када смо савозите војске Са пакјаје, Крестенића равна, И пред нама млада барјактара На врвине, коња од војдана, Ево сила паде у Гуснице, У Гуснице на росе ливаде. Испадоме аге гусничкије, То ту силу редом разредите; Та се војска рихат учинила, Мало прошло, дуго не трајало, Запуцаше кратки кеведесе, Заједном дуги Арнаути С Душаћана, мјеста патомога;	210	„Салх-ага, парема гаврајо! Деша, Салко, до дивје Ругове, Е Ругову и Дошу, и Горду, Кадри бјера не кој оставиш, Не кој срећу своју изгубиш, Хо ли нама може требовати, Буши војску, три у Гуснице.“ Таман нама кинге растурио, Растурио ниш Штацију дугу, Мало прошло, дуго не трајало, Од Гуснице пушке изупадише, Заједном арнаут дуги, Када смо савозите војске Са пакјаје, Крестенића равна, И пред нама млада барјактара На врвине, коња од војдана, Ево сила паде у Гуснице, У Гуснице на росе ливаде. Испадоме аге гусничкије, То ту силу редом разредите; Та се војска рихат учинила, Мало прошло, дуго не трајало, Запуцаше кратки кеведесе, Заједном дуги Арнаути С Душаћана, мјеста патомога;	215		
„О, гавари, при вам обрзе био! Ме смо дотла Пазву у видату, Што најесте Марку ударили?“ Мољу му се од војске гавори:	220	„О, гавари, при вам обрзе био! Ме смо дотла Пазву у видату, Што најесте Марку ударили?“ Мољу му се од војске гавори: „Сјаша, Салко, тевојера кулаша; Хо бег пате најешина нема; Без Гусника удара нам нема.“ Од одејде својег кулаша, Та се војска рихат учинила, Обје су се рихат учиниле; Једна војска Пазву и Гуснику;	225		
„Сјаша, Салко, тевојера кулаша; Хо бег пате најешина нема; Без Гусника удара нам нема.“ Од одејде својег кулаша, Та се војска рихат учинила, Обје су се рихат учиниле; Једна војска Пазву и Гуснику;	225	„Сјаша, Салко, тевојера кулаша; Хо бег пате најешина нема; Без Гусника удара нам нема.“ Од одејде својег кулаша, Та се војска рихат учинила, Обје су се рихат учиниле; Једна војска Пазву и Гуснику;	230		

Црногорца у село Велику, У Велику и у Армањцу, И Пешаће-поље притиснула. Црногорци фурекат уфатили: 305 Ето даје куле запалише, На Пешаће и на Иван поље, Како које јутро освишаше, Е ове ближе страже промицаху, А на коју ишаше Ношпаћа. 310 То трајало неколико дана, Једно јутро туре уранило Прије зоре и сабаха рани, А од Паша Фероваћ Јакупа. 315 Нешто му се спавао по ногоше; Па на ојак ватру наложно И агарије кофу протресе; Како паје и тешка дукана, Доклеи дође касат од сабаха, 320 Е да Турци плањају сабаха По пућима и по ранијима; Запјеваше ирици Црногорци, Пукоше им пушке стражарине, Зачуше се Пашу питомине, 325 Е се плашки сабјан проплашаша, Е се дуго ћела заплакаше. Е кад ачу Фероваћ Јакупа, Удари се шаком по кољену, Протресе му мениште плана. 330 „Нај он мени уморна вомана! Мутан сам ти вакал ишчекао, Да пренају ирици Црногорца, Да пренају пушке стражарине. Боље ми је хрвак шепнути, 335 Но спомоше м'о сабјан вакајета.* Јунак био, на ного спомо. Ево прече кетлу чешлуку, Па припао свијетло оружје, Ево садасе ми такмаку кулу, 340 По наведе плажом и савезом. Ево иде вод Хусеин-бег, Е ту паје од војске гавере. Савом даде, нег одају крену, Сав гавери савом протресе 345 И Јакупу мјесто ишчекао; Ево ерде над Хусеин бег, А ишади му маку ишчекао И у чебук дукал запалише. Е да види Фероваћ Јакупа! 350 Нити које ноје не фалцаше, Нити које на дуке духаше; Но удари јунак од стража, Но га паша Хусеин-бег стара: 355 „О, Јакупе, ка' од срца сави! Што га своју чеку општево? Што се ми се, сави, пренаво Од војводе Милановић Марко? Купов ти се и хјору та дајем, Ја ћу сјутра појакат фатем, Па пакости у Угони равни, 360 С Али-пашом вајећ вајеката. Е на даје војско свајеката, Па удари Марку у Велику, У Велику и у Армањцу, И Пешаћу, колу широкима.* 365 Е што вели савом Фероваћу: „Ко је Турци на срдашну савом, Те је лега родила туркиња, Он ће сјутра Марку удари 370 Век вама вајек командира. Ко је Турци, у видат ће доћи.* Но то ачу туре вапријек, Сави ага са Ругове тарде; Па свочише два добра јунака, 375 Ударише плажом и савезом. А да види Фероваћ Јакупа! Бе иреше, на грак ишчаше: „Ко је преша, притеси савом, Ко је ковак, притеси колана, 380 Е ће бити на Ношпаће вака.* Док ишчаше Пашу на гавашу, Сави ага пушке ишчаша. По свочише Хо и Ругови: „Што је, Савко, на Бога ишчаша! 385 — „Што? — вадаше гави Сави ага — Ко је преша, притеси савом, Ко је ковак, притеси колана!“ — То му једна довакала вајек. А да види Фероваћ Јакупа! 390 Ево иде до јакара свога, Та наведе кола од мејдана: „Јавак,* рече, сједе на чилашу. И Ман ага на кола дорина, Сави ага на кола пулаша; 395 Испашаше Пашу на бушрају; Е на ишчаше савом војско А да види Фероваћ Јакупа! Бе иреше, трага не крајаше; Доклеи сташе у село Ношпаћа, Једну војску ишчаше Ношпаћа, 400 Другу војску савом остави. Ударише на Маркову стражу, Марко ва је вакутишак стража, На ишчаше ја ватру довакала, 405 При Турцима добра срећа била: Нит' ишчаше, нит' се пренадоше, Војводицу посрекоше стражу. Хала бија, боја довакује, 410 Боја бија, боја довакује, Оде вабер Армањаци, Марку: „О, војодо Милановић Марко! Таша ти је ишчаша стража, 415 То војводи врадо ишчаше, Што су Турци прече вапостола; Но Берлаку и по савом крада.“
--

Па он има своје командире: Прво воје Војводић Тодора И Вукана од Братовојина, И још Валу од Дремацања, И Драгину са Мораче Доле	420	Самгата на коња кулаша, То он брани Чеду од Ругове, Доклеи друге пушке запуцаше, Свагати коња погодише; Код му илече на прва колена, Свагати носе притисну, Пригорца може повадише, Да појечу Свагати главу, До нега је срећа догодила, Догодише Хоту и Ругови, Свагати одржаше главу, Е да видиш коња Феронића: Бе он брже низ село Нешања, На нега се седло искривило, Кубурације краљу аламане, Дигаше се међу носе вучу, Веђаше га од Плана плавадише: „Вај он нама дамас и до ајока! Леле нама Јакун поганио!“ И Мишата рина дошину, Од којих проболети неће, Ко ја дамас осветити неће; О, душа му рече на кајала! Ко ће дамас лице мџафта Од српскога праха и олама? Халмануше, Боса спомнуше, Па мислуше Хоту и Ругови: „Ајмо, браћо, ако Боса знате! Хеле нама Јакун поганио!“ Кад се до три маће саставише, Наведоше на косу Нешања, Поред Јема паду уфатеше: Аламанда! и још кона свата, О, да видиш муке од Брђана! Воду главу, и боја бијашу; Док удрише воли на валосе, Несомисно вода повијаша, Па да видиш војводе Марка: Поред Јема креше јутина, Сво на воду окрешаше главу, Лип се вучу, војвода се лупи, Сво на воду срећаше главу, Бе му жрце носи Пригорци, Ному није знао Пригорци, Но му знао Куце нитозове:	475
„Командира, воја браћо драга! Раад Раата и седморо поста, Раад нашег престојорског Књаза, Поред Јема с обе двије стране У Нешања, ако Боса знате!“ Халмануше, Боса поспнуше, Пот Никола на коња дошаша, На дошаша, коња од међана, Навадио аламану војду, Е штепаша Феронић Јакун, Мисли Боса, мисли саставиша! Раван јени, а адраше га гвечи, И врлашу коњи без јуника, А јунаци без добријех коња, Боја бише охвата четари, Боја беше Турци и Брђани, Док Јакуну муња одолеше, Ово пога, где му геше друштво, Па пашера својега мислише, Те мислише крие Пригорци, Ка' чебани у плавању сине, Доклеи нају војводић Тодоре — Пригорци ному браћо драга — „А удриште Феронић Јакун!“ Нају дунтра, на' лобоса врши, На Јакун и коња чекаша Седморома уби га пушка, Он пошибе, ала рахмет гласио! Пригорци може повадише, Да појечу Феронић Јакун, До нега се туре догодило, А од Плана Омер барјактору, Те он брани Феронића главу, Доклеи друге пушке запуцаше, Те убише Омер-барјактора, Пригорца може повадише, Са Омера да појечу главу, Ту се туре бљаву догодило, Андинца од Пешеве чекије, Те он брани Омерову главу, Доклеи друге пушке запуцаше, Андинцу мада поубише, Пригорца може повадише, С Андинце да појечу главу, До нега се Туре догодило, Ево Чела од Ругове тврде, Те он брани Андинцу мада, Доклеи друге пушке запуцаше, Те убише Чеду од Ругове, Пригорци може повадише, Ево Чела да појечу главу, До нега се Туре догодило,	425		
430	435	440	
445	450	455	
460	465	470	
475	480	485	
490	495	500	
505	510	515	
520	525	530	
535	540	545	
550	555	560	
565	570	575	
580	585	590	
595	600	605	
610	615	620	
625	630	635	
640	645	650	
655	660	665	
670	675	680	
685	690	695	
700	705	710	
715	720	725	
730	735	740	
745	750	755	
760	765	770	
775	780	785	
790	795	800	
805	810	815	
820	825	830	
835	840	845	
850	855	860	
865	870	875	
880	885	890	
895	900	905	
910	915	920	
925	930	935	
940	945	950	
955	960	965	
970	975	980	
985	990	995	

Сад пошемо паша у Гусиње, Те тебеје главног начело. На да видиш војводу Марка: Он ту стаде и два, и три дана На судници на Андријевцу Код војводе господина Божа. Треба Казну црну учинити; Све му пише, што је и како је; Запукао и запечено, Ево пише приговорно младо, Књигу спреми на Цветње равни.	530	На сардаре и на командире По дрвени Гори — лозној — Црној: „Кај себ' може пушку дофатити, На Турчина на ју мостурати, На Турчина, крсту душманина, О' дјетета о дванаест година, А до њега од шездесет лета, На Гусиње, на капио старе, Хо з' су нама много јаде дама, Свако три шекар Подгорца! Ја ћу спремити цетињске главаре — О' што смо ју скоро задобили — Те ћу своју преседати војску.“	585						
<i>Други бој.</i>		Квамена се узбунила младо, Свако три шекар Подгорца; Е три своје, три дине бригаде: Ево прву војводе Ђура У Брескут у сваденоме окуту; Од Јазара од Херцеговине И војводе Милановић Марка, Квамена се овла подигнула, Но гођ' може пушку повикати, Е све крече у Куче капије, Од Брескута до врх Шарокара, До Велика и Чакор-планине, Неше Паша, а према Гусиња, Паш да видиш војводе Божа Ево пише књигу наређује, Шта у књигу воли војвода: „О, чујеш ли, пашо гусињајо! Цар те дао и сви садни краља У Београду, граду латинском; Оди, море, да се не бијемо! Задоме ти Божију вјеру тврду, Нав Казна бита болел' ноће, Него тебе, пашо гусињајо, Бирај бече, турај у војводе, Агаларе турај запетане; Бирај комаде, стави барјактаре, Нећеш имат вољну вардију; На годину магарину жуту, А на кућу магарину жуту, Да се каате с сте Петровића, Нећеш, пашо, на то узбулат, Задоме ти Божију вјеру тврду, Подигнућу коју државину, Паш ћу удрић тебе на Гусиње, Све ти мушио под сабла турити, А тебе ћу шапа уфатити, Од тебе ћу јаде направити.“ Те оборко, књигу запучио, Запукао и запечено, Паш је пише паше гусињајо, Е кад пише тама књига дође, Он ишудил од војске главаре, Паш се позва Симоваћ Филипа, Те му даде од војводе карту.	595						
Ква Никола рано подранио И поше јутрењу рекију, На пашама поше под брестом; Е све сенту и гравница гледа, Кад на њему карта батисати; Јо з' а јвода прешо Гусиње, Јо з' неговта паша позвала На дворове поше гусињајо, У то стазе књигосице младо, Пашу сизди, а војска се губа, Ква Никола у руку шјелати, На краво му књигу оставио, Ква Никола књигу дофатио, Распуца је и распечати је. А кад пише, што му карта прича, У вједу сичи на чегема, Ево иде у тавку Вилару, На на млађе пику учинио: „А скај'те ми цетињске главаре! У млађајек поговора нема; Искупице цетињске главаре, Доведите у тавку Вилару. Све засједо јунак до јунака, У провалу сазна Петровићу, Е је мало чекру пројинио, Па га пише војвода Машо: „Круно — Кољаче — Бог ти дао здравље! — Што се нама чекру ситотало? Ква Никола књигу посучио, А даде је војводи Машу: „Прочитај ми од Гусиња карту; Азави нек' туђу војводу, Који су се јаде направиле Наше Паша, а према Гусиња, Поред Јака, поред воде хладне. Ек' је моја ишкунла војска, Оста руга до отрамног суда (Црнотори амау браћа драга); Гусиња се разилути пишу, Ква Роста и оджоро поста; Ја ћу другу подигнути војску! Скзде Машо наређават; Маш шара, а Ква наређује, На војводе и на запетане,	540	545	550	555	560	565	570	575	580
На сардаре и на командире По дрвени Гори — лозној — Црној: „Кај себ' може пушку дофатити, На Турчина на ју мостурати, На Турчина, крсту душманина, О' дјетета о дванаест година, А до њега од шездесет лета, На Гусиње, на капио старе, Хо з' су нама много јаде дама, Свако три шекар Подгорца! Ја ћу спремити цетињске главаре — О' што смо ју скоро задобили — Те ћу своју преседати војску.“	585								
Квамена се узбунила младо, Свако три шекар Подгорца; Е три своје, три дине бригаде: Ево прву војводе Ђура У Брескут у сваденоме окуту; Од Јазара од Херцеговине И војводе Милановић Марка, Квамена се овла подигнула, Но гођ' може пушку повикати, Е све крече у Куче капије, Од Брескута до врх Шарокара, До Велика и Чакор-планине, Неше Паша, а према Гусиња, Паш да видиш војводе Божа Ево пише књигу наређује, Шта у књигу воли војвода: „О, чујеш ли, пашо гусињајо! Цар те дао и сви садни краља У Београду, граду латинском; Оди, море, да се не бијемо! Задоме ти Божију вјеру тврду, Нав Казна бита болел' ноће, Него тебе, пашо гусињајо, Бирај бече, турај у војводе, Агаларе турај запетане; Бирај комаде, стави барјактаре, Нећеш имат вољну вардију; На годину магарину жуту, А на кућу магарину жуту, Да се каате с сте Петровића, Нећеш, пашо, на то узбулат, Задоме ти Божију вјеру тврду, Подигнућу коју државину, Паш ћу удрић тебе на Гусиње, Све ти мушио под сабла турити, А тебе ћу шапа уфатити, Од тебе ћу јаде направити.“ Те оборко, књигу запучио, Запукао и запечено, Паш је пише паше гусињајо, Е кад пише тама књига дође, Он ишудил од војске главаре, Паш се позва Симоваћ Филипа, Те му даде од војводе карту.	595								

<p>Ево Филип пах је распуцно, Распуцно и распечатно; Ево ситну прочитану карту, Амањиле међу главарима, Све ми причај што је и како је. 645 Та му ништа нико не бијаше; Опет паша књазу повратило: „А чујеш ли, војвода Војво, Од прваве куће Петроваћа! — Ти си јунак и ка' што те кажу, 650 У четвртак, која први дође, Чекај мене, ево ја на тебе, Да те нађем у одао Велику, У Велику и у Армањку, И Пешку, пољу широким * 655 То зборно, књазу запучао, Запучно и запечатно, И сирвао војводи Пожу, Над војводи така књаз дође, На судницу на Андријану, 660 Распуцно па је проучао. Над видео, што му књаз паше, Он се књазу вјерности веће, Пах докљаче војводу Милана: „Јо з' истина, што ми паша пише? * 665 Говори му војвода Милана: „Ево пуше тридесет година, Од како сам с пашом на грањцу, Што гођ ми је паша бесједно, Он ми није никад преварио. * 670 Дан по данак и четвртак дође, Пах је паша војску растурио, А пред војску своје командере: Најпрвога Махмудбеговаћа, Те он паде на Чакор пашину; 675 Са Јаминта гван Сулигу; Узвја-беса пољу Иванпољу, Ево паша на Пешко равни; Ево тражи врата Црногорца, Нећеш ти паша заветнута књазу, 680 Тражио их, док је паша на На околу Војдин Тодора На Мурину, олу млетоме, Алибада, катуре се књазе! Боја бију, боја докључу, 685 Боја баше четири сахата Док Брђани изог учинише, Ево мало Турко потискуше; Неколико уграбише главо, А над ваје паша тусенлија, 690 Пах он књазу своје командере: „Попшто сви три села запљанише, Командери, која браћо драга, На Србина, дну душманина, Ајдо, браћо, ако Беса знате! * 695 Пах вољник изог учинише; Црногорца мало потискуше,</p>	<p>Нечелого ујакшише главо, Аким дође, боја раздојаше, Раздојаше Турци и Брђани, 700 Сако одо на овету својему.</p> <p>Опис извонормалних у ојасни бојова, онанијих књазу су биле</p> <p>Потомдани рат на Балканском полу- острву, што га 1875 г. започеше Херцо- говци с циљем, да створе са себе турски јарам, а подршка га Црна Гора, Србија, а допље и Русија, сирши се 1878 г.; јер- опски конгрес у Берлину рејшило је, ко- ме што има прихвати и ударио на то свој пешу.</p> <p>По рјешању овога кризиса створена је нова државна извонормална Бугарска; Црна Гора и Србија добиле су по нешто, па је добила нешто и Црна, која у томе рату није подржала ни једног војника; па ишу пак Херцеговина и Боснања, која су тај рат отпочели и највише у њему жрта- ва подијели. метнут је нова јарам, која је на пах, узвук парашто мало негодина, готово још тежи од турскога.</p> <p>Но настао је мир, и док су се други старали да заврше у рату добијене рани, Црна Гора морала је поново да се врати и да краљу узима оно, што јој је у Бер- лину досуђено. Између осталог, вој је досуђен био Плавско-Гусански округ. Тур- ска влада показивала је сву добру вољу, да изврши ту своју дужност и извршише тога појерала је једноме од најбољих сво- јих генерала, Мехмед Али паше, који је ради тога и дошао с војском у Бачкину. Али да би се то осујетило, створена је би- ла, извонормална уградом и помоћу католи- чких попова, србизмања дла, којој је био задатак, да ту ствар осујети и да узбуди Армауте против Црне Горе.</p> <p>О овој ствари писало се је доста и прилично је позната, а није нам ни зна- ћа да се о томе овдје попише бавимо, те с тога и прелазимо на ствар.</p> <p>Уарујала се читава Арбанија; у Ба- новици буки бун, у којој Мехмед Али паша послан; него заступа Мухтар-паша, којему је био дат налог, да не предје Плаво и Гусане Црној Гори. У исто вр- јеме речево је Црној Гори, да узвие га јерста и то без одлагања. То је било у јесен, а над је пригорска војска кренула пут Висојевића, била је већ знама.</p> <p>Једно одједоме војске остало је у Брекуту, под командом Бура Петроваћа, а</p>
--	---

друго у Доњим Висојевцима, под главним заповедничком војводе Марка Младенова. Главна тачка била је у Висојевцима; ту су била четири батаљона Висојевци, два батаљона Куча и Братошковића и нешто мало Велеша. Но ни један од ових батаљона није био потпуно; особито Куча и Братошковића, нешто ратом, а нешто другим нестакима, били су готово претопљени. Према томе у свој овој војсци није било више од двије хиљаде људи.

У новембру настало је строго пријемство; сви воде, које ишцурисаху испод Копа и других планина, устале су. И у ваздуху и на копну било је права револуција: свијет, крив, мјестар, лед, Четка јата тешка, које предјетну са сјевера у топлоте, јужно крајем, у великом метежу испуваваху ваздух својом гробом, а несе су и на везлу падали, те су их рукама хватали. У таквим предјетима тробило је чак с мора доносити ребулу и тапн Копа; но се ту копа отропнтало, колико ли је тогара потонуло у рејевима! а војска је стајала не само без ребуна, него и без леба и без прова, јер су сас куће у Висојевцима Турци за пријеме рата поплавили. Оно нешто што је поново направљено, то су била појединачна тејесна кућаре, а војска је стојала у шаторима, напиченијем за стоку, или у самрацима, пограђенијем на броју руку, или пак просто под отворенијем небом. Два висојевачка батаљона стојала су тада на читаве двије вођење на високој планини Сјеврци, покривеној сивојом, а била је и јак студен.

Но таквоме времену није се могло издржати ни о каквом кретању напријед, а како ли о заузимању Плана и Гусина; ту је требало брзину своје гравитације, јер се цијела Арбанија од Призрена, Пења, Ђаковице, па до Сандра купала и спрежала на нападај на Црну Гору. У томе је сигурно била и задата најважна наредба са Цетина.

И код Арбанаса било је у исто време велико пометанје: окупили су се а разишата су се; било је их на окупу и по 10.000, али никакво најесу могли да се направе, да ударе на Црну Гору. Нешто им је светала неслога међу племенским главарима, а нешто освет то, што они у опште најесу тако одвојени, да се свакој укустају у какво велико и ривачко предузеће. Много пута су овакошан Срби јављали црногорској војсци: „Ето сутра ударите на Арбанас!“ Али таквијех ду-

тара прошло је много, а њих ни чути, ни вијети. Но једанпут ударише, и то тако неочекивано, да су на Андријевци досадили о томе боју тек у вече, кад је већ био сиропет и то с великом пошкљом једнога дијела наше војске. То је био прва боја, 27 новембра, на који се и односи наше приредна pjesма Османа-Абдулха.

Мисео би било причати како је текла цијела битка, али жермо опашати, да су се у томе боју два батаљона, кучки и братошковички, нашли у једном тјескаву између једнога брда и рејеве Дина и између двије арбанашке војске, које су имале до 5.000 људи. Ту је погнало 108 Куча и Братошковића, а ранило их се 116. Према томе жртвијех и ранијих било је готово појединачно, док обично жртвијех била два и раних пута више по ранијих. Чудити се је, како најесу сви на мјесту нагнули; али њих око 400 јуначки пробише себи пут преко стотак погнуљих Арбанаса. Кад узмемо с те тачке гледишта, можемо слободно рећи, да су се заједно ли и славно бој извршили. Арбанас је испаша, погнало трипут више, — пречају да су за три дана провалили на колима своје жртве, — али поред свих таса, број њихових погнуљих није за њих био тако објетан и тежак, што што је много више број био објетан на Црногори. Поред тога, Арбанас су отишата славе оскоро својима погнуљима Црногорцима и на кољу их поређали по бедина Гусињског града, те се лето у шјесци поменутога жукамедана ова битка представља као славно побједу.

Друга боја био је 17 децембра, али није био тако намендан и сирно се је само тијем, што Арбанаси пољакше село Велешу, за које је још напријед било ривачено, да се плушта и жртвује. Црногорски војска била је овога пута најчакла са још три батаљона: морачки, шешивачки и дробњачки. Али је тој војсци поново издата наредба, да се још строжије држи дефанзива. Угрок оное био је тој, да се не би разано прва рат, у коме би Црна Гора остала сама и на ким не подржала.

Арбанашка војска, освет у колцима 5-6 хиљада, била је подједина на двије: једна је пошла од Плана кајем страном р. Леза, а друга досијем страном исте рејеве. Прва и главна њихов ударак био је направен против Висојевачког батаљона Тодора Младенова, који је стајо напријед

изнад Мурina, на десnoj обали Јазе. Онда су Арбанаси били јуначки одбијени и побегли су без обара; али поткријепљени појском с левеје стране сузбацио Тодора, по Црногорци не побјегаше, него одступашу, брковали сваки корак. Баш у то вријеме прешиначки батаљон с ове стране преша Јазу отвори астрју на Арбанасе и тајем их задржа, а Тодор их попово њера, те се вине и не повраташе. Само Прешинци, будући одвојени од других батаљона, буду опколени и притијешени к Јазу. У то доба Кучи и Бретонскаји проспу оган на Арбанасе, а то исто учине и Васојевци с десне стране Јазе, те тако савосхо Прешинци, који ту погубе 11 људи. Овајем се бој прекисе: Арбанаси раво пред вени сестим бојно поље и врате се кући.

У овојем боју Црногорци је погинуло 32, а ранио их је 76.

У привидној pjesми прећерано је представљен број погинулијех Црногораца у првом боју (300), али то је својствено свакој pjesми; но у исто вријеме она не крије ни колико је велика била сила арбанашка: од Крестинаца, Гиша, Пеши, Дукаћина, Ђаковца и Ругове, а заузимаје се, ту је била и близина Милосеја Сандрениг вилејета. Не крије она ни то, колико је од стране арбанашке погинуло знатнијех људи. А како опет уздржљиво представља друге бој: у почетку Црногорци „мало Турке потаскосте, неколико уграбите глава“ (ст. 683—84), а касније Турци „Црногорце мало потаскосте, неколико уграбите глава“ и на томе скрива бој.

Отвар нају у томе, да pjesма тачно репортира, што је и како је било, — pjesма није разорат, а није ни прича, него pjesничко сликање онога што се догодило, при чему се тражи уважително осјећање и правично признање врлина и код својих непријатеља, ако их овај има. То је са стране реалист. Осим тога, pjesничка фантазија ствара нам читаве слике и карактеристике изведене у свој личности и њихово душевно стање.

У овој pjesми потпуно pjesнички и епитички наликни је Али-паша сувињски са месном околном; дивно је представљено и његово душевно стање и разговор с њим, као и односи арбанашкијех гавора према њему.

Много лепшијех слика има и у опшарној боји и погубији арбанашкијех јунака.

Вриједно је напоменути у овој pjesми још и то, да се она веома ритерски односи према непријатељима и не допушта себи никаквих грубих изреча за њих, што доста често видимо у народним pjesмама не само Срба мухамеданаца, него и православнијех.

Објашњење неких мањих познатијех ријечи у pjesми

- Сток 18. жује — свјеже.
- 18. шкато — свела.
 - 40 заката — разо.
 - 97. осборна — ударати.
 - 127. срелат — вена.
 - 128. свила — адроволак.
 - 138. мекра — мекла лапа.
 - 170. жито — стога.
 - 193. сефер — риз.
 - 218. табат — абука.
 - 228. шивања — мекра (армаутлак).
 - 248. везелат — сува житоња.
 - 305. фустат — ударати, мекла.
 - 329. меканко — (ома је рејет по предлогу (опуштена меканка).
 - 334. зрелат — чашу, обраво.
 - 444. дустра — прста мушка.
 - 447. ала — разло-мек — такој му дуст.
 - 522. мекато — башкет.
 - 528. бураја — турба.
 - 571. алат — гласко.
 - 622. мараја — мара, браво.

П. Ракић

ЦРНОГОРСКИ ПИЊИЧНИЦИМА

— Илије Поповић —

Пишући о „Горском Вијенцу“ ја сам узгред био предложио млађим књижевницима савременима да пишу по народу pjesме и приче о јуначким овој Црногорској доли. Свога пута хтео бих тај предлог да допуни и разширим, укључујући накупљене слике грађе и на друга дела Његовина.

Кажем: и на други дола, јер има још дела Његовинах у којима, као и у „Вијенцу“, личности представљају познате народне јунаке савремене. У „Шћепану Малом“, на пример. Не само сви Шћепан, него и прота Јосиф Андријасовић Брелић, и син Андрија Ђуракиновић, и сардар Вушко, и сардар Нико Марјановић, и сва друга лица у драми, све до Пеја Милара, и Пеја Милар на послетку. — Све су то познате народне личности, које су живале и радиле у овој Шћепанској. И не само